

Oldtids pløjesor i Gjesing

Af N. Thomsen.

I sommeren 1953 undersøgte Esbjerg Museum resterne af et hus, der engang i keltisk jernalder er nedbrændt. Skovarbejdere, der for Esbjerg kommune var beskæftiget på de i Gjesing plantage¹⁾ anlagte golfbaner, fandt ved gravning i et areal med åben granplantning en del sten, blandet med aske og lerskarskår. Plantør C. C. Thomsen gjorde straks museet opmærksom på forekomsten, og tillod beredvilligt en videregående undersøgelse af fundet.

Tilsynekomsten af en hustomt fra keltisk jernalder her er kærkommen. Mens minder fra den efterfølgende periode, ældre romertids bebyggelse, i den sidste halve snes år er dukket op i stort tal i Esbjerg-området²⁾, er den keltiske tid kun tyndt repræsenteret. Vi kender i terrænet omkring Sædding skole i Guldager sogn forekomster, der tyder på beboelse i både keltisk og ældre romersk tid, og nord for Guldager skovridergård er der fundet affaldsgruber med keltisk tids bopladskeramik, men først nu har heldet bragt en hustomt frem i lyset.

Inden arbejderne blev klar over, at de var stødt på noget usædvanligt, var en del af en ure-

gelmæssig stensætning brudt op, det blev et der under liggende lag af trækul, aske og lerkarskår, der bragte museet ind i billedet.

Hustomten lå som en omtrent øst-vestgående højning på toppen af et bakke­drag. Dens sydvestlige

Fig. 1. Fragment af stort lerkar med båndformet øre og fingerindtryk i mundingsranden.
(Højde 27 cm).

hjørne berørte en golfbanes græstæppe, midt i tomten stod fast og solidt et stort grantræ, mens østenden var temmelig omrodet af helt nye plantehuller. Det blev derfor en gravning uden store forventninger, men til gengæld for en gangs skyld en gravning i vårsol og med lange, lyse aftener, til akkompagnement af lærkesang og lun sommer­vinds hvislen i granerne. Og ikke mindst golfkug­lernes hvin i luften, der nok skulle få arkæologerne

til at dukke hovederne tilstrækkeligt ned i gravefeltet.

Undersøgelserne blev foretaget af lektor Bue Kaae og undertegnede, bravt assisteret af brødrene Helge og Ebbe Arentoft. Sidstnævntes arbejde resulterede i en eksamensopgave ved Esbjerg aften-seminarium.

Der afdækkedes et areal på ca. 40 m². Et mærkeligt til at begynde med noget forvirrende forhold gjorde sig straks gældende. Over det meste af tomten lå der nemlig et uregelmæssigt stentæppe, øjensynligt var der på et tidspunkt efter husets brand lagt et lag sten over tomtens brandlag. Hvorfor dette er gjort kan vi kun gætte om, noget kulturlag var der ikke over stenene, de lå umiddelbart under lynen. Det var disse sten skovarbejderne stødte på, og delvis tog op. Blandt dem var et stort antal knusesten, håndstore sten med afknuste endeflader, der altid findes på jernalderens bopladser.

Udgravningen viste husets vestlige beboelsesende. I det 10—15 cm tykke, sammentrykkede lag af aske og formuldet trækul, der må opfattes som værende resterne af det sammenstyrtede hus' tag og vægge, fandtes i spredte grupper et stort antal lerskarskår. Undersøgelsen af disse er ikke helt tilendebragt, men der vil næppe kunne samles hele kar heraf. Grove, tykke brugskar med udvendig, ru beklaskning, ofte med udsvajede mundingsrande. På nogle af disse fandtes en ornamentering, bestående af indtryk på mundingsrandens lige afstrøgne kant, tilsyneladende udført med finger-spidserne i det våde ler. Karrenes håndtag, ørerne, var alle kraftige, båndformede, så karakteristiske, at der ikke skulle være nogen tvivl om dateringen,

den keltiske jernalders sidste periode, et hundred-
år eller to før vor tidsregning (fig. 1).

Antagelig på sin oprindelige plads i huset fandtes skubbekværnen liggende med malefladen ned-
ad. Husets sydside kunne med nogenlunde sikker-
hed bemærkes som et »fyldskifte«, en farveforskel
i jorden. Derimod var sporene af dets nordlige

*Hustomt fra keltisk jernalder
Gjesing plantage
Bryndum sogn.*

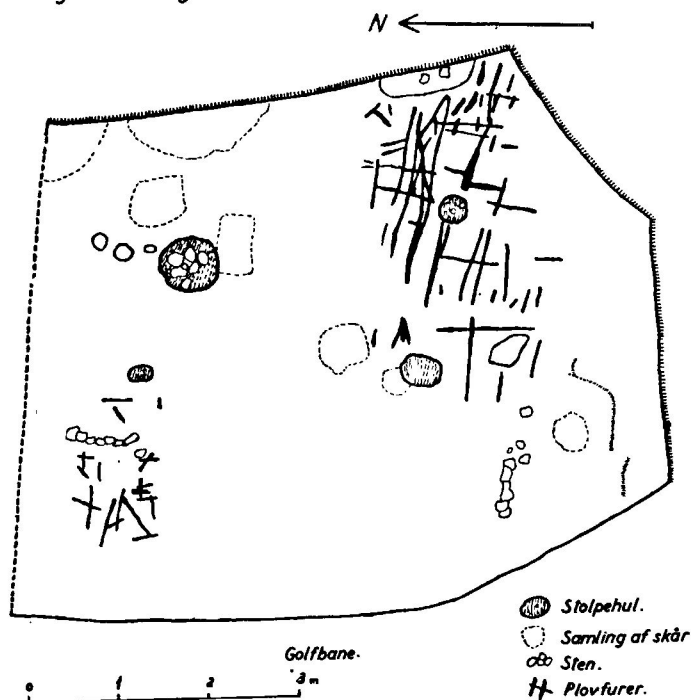

Fig. 2. Plan over den udgravede del af hustomten, med
de under gulvlaget fundne pløjespor.

afgrænsning forsvundet på grund af forrodning inden undersøgelsen. Den fritstående, dobbelte stolperække, der har håret tagværket, var tydeligt markeret ved fire stolpehuller med mørkt fyld og forkullet træ. Et hårdtbrændt lerlag, der rager en snes centimeter ud fra gravefeltets østlige grænsevæg antyder, at ildstedet ligger under lyngtæppet tæt øst herfor. (Se planen fig. 2).

Undersøgelsen af husresterne gav således ikke resultater udover hvad der kunne ventes, men ved finskrabningen helt ned gennem husgulvets lerlag til den urørte undergrund, der bestod af grusblandet, gråt blegsand over et allag, kom der noget ganske uventet frem. Da hele gravefladen var skrabet jævn af hensyn til en afsluttende fotografering af stolpehullerne, stod der i blegsandet et tydeligt netværk af korsløbende mørke furer, der intet kunne have at gøre med husanlægget (fig. 3 og 4).

Det var resterne af en ager, skabt af en ard, oldtidsmandens primitive plov, der var ført over ageren på kryds og tværs. Ardens skær er trængt gennem det sikkert tynde muldlag ned i blegsandet, og furerne er fyldt med nedskredet muld. Furerne stod, antagelig fordi de var beskyttede mod udvaskning af hustomtens lergulv og brandlag, endnu i det mindste to tusind år efter, at marken var opgivet, som tydelige mørke kontraster i det lyse sand, og de afgav uomtvistelige beviser for, at der i oldtiden var dyrkede marker her på en hede-strækning, der først i moderne tid atter er kommet under kultur.

Fundet viser en anden ting, der er værd at bemærke, — og som professor Gudmund Hatt tidligere har påvist i en række forekomster af digevoldingsinddrammede oldtidsagre, nemlig at furer-

ne i blegsandet viser os, at oldtidsbonden ikke veg tilbage for at sætte ardens skær i lyngen og dyrke heden op. Ifølge Hatt skete det ofte i Vestjylland.

Oldtids plovfurer er i de senere år dukket op hist og her, så nogen nyhed er fundet i Gjesing ikke. Så tidligt som i 1908 fandt G. Rosenberg disse

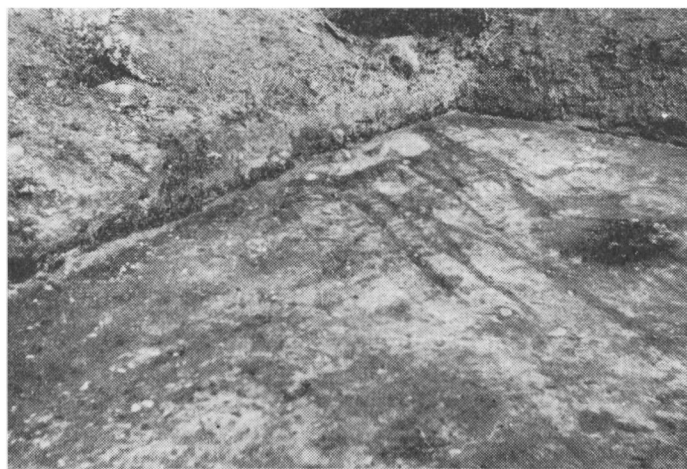

Fig. 3. Pløjesporene i det gråhvide blegsand. Tilhøjre et stolpehul med forkullede stolperester.

striber under en høj i Vesterlund, Vester sogn i Midtjylland. Han vidste blot ikke, hvad det var, men tydede dem som »et Fletværk af Træstager, rankt voksede Stammer eller Grene«³).

Det var den hollandske arkæolog A. E. van Griffen, der i 1937 fandt frem til den rigtige tolkning, at det måtte være furer skåret af en oldtidsplov. I 1939 fandt Gudmund Hatt dem under hustomter fra keltisk jernalder i Holmsland, Alrum og Fjand i Ringkøbing amt⁴). Siden er striberne på kryds og tværs, naturligvis fordi interessen for dem er vakt, konstateret flere steder, og et kapløb om at føre

disses alder tilbage til en så tidlig periode af oldtiden som muligt er samtidig kommet i gang.

En lille række fund af furer er gjort under ældre bronzealders høje. Vi har dem som nævnt i Vesterlund. P. V. Glob og Harald Andersen træffer dem i Slotsbjergby ved Slagelse⁵), mens Olfert Voss og M. Ørsnes-Christensen er med ved fund i Torup i Nordsjælland og Sevel i Ringkøbing amt⁶). Det sidste fund kunne på grundlag af fundne oldsager føres tilbage til stenalderens slutning. Pløjesor er også påvist under et bopladslag fra sen stenalder i Østfold i Norge⁷), og under en gravhøj fra samme tid (ca. 1600 f. K.) i Galsteren i Holland.

Det ældste daterede fund af denne kategori, der nogensinde er påvist, blev gjort af Poul Kjærum i 1953, da han under en ødelagt enkeltgravshøj i Hvorslev sogn, Viborg amt, fandt de så eftertragtede plovfurer. Højens ældste gravanlæg var fra sen undergravstid eller tidlig bundgravstid, altså ikke fra den allertidligste periode af enkeltgravskulturens optræden i Jylland, der satte ind ca. 2100 f. K.⁸).

I denne, endnu lille og ret spredte fundgruppe, må fundet i Gjesing plantage altså indrangeres.

Pløjesporenes beliggenhed direkte under det brændte hus' lergulv giver selvsagt en bombesikker øvre dateringsgrænse, yngre end huset kan de ikke være.

Hvor meget ældre end huset de er, kan der ikke siges noget om, det ville foreløbig være rent gætterier. Her på det brede næs, der dannes af Fourfeldt bæk og Sejlsted mose, har der nok været beboelse lige fra stenalderen. De ret mange gravhøje i nabolaget, og adskillige fund af flintredskaber i terrænet tyder på det⁹). Så teoretisk set kan furerne godt være me-

get gamle, men sandsynligheden taler for, at de næppe er stort ældre end huset. Havde de været udsat for lang tids udvaskning, før huset blev lagt beskyttende over dem, havde de formentlig ikke været så tydelige.

Spørgsmålet om oldtidsagrene og deres alder vil

Fig. 4. Nærbillede af pløjesporene.

sikkert også i fremtiden, når flere fund kommer frem, blive drøftet. v. Giffen har søgt at påvise forskelle mellem bronzealderens og jernalderens plovfurer, men materialet er endnu for spinkelt til, at der kan drages endelige slutninger.

Derfor kan det godt blive nyttigt, at fundstedet her for så vidt nu er fredet. Plantør Thomsen og hans Folk har dækket det til med græstørv og undlader at beplante det. Husets østlige, ikke udgravende ende, hvorunder furerne formentlig fortsætter, ligger ligeledes present for fremtidige undersøgelser.

Noter og henvisninger: 1) Brøndum sogn, Ribe amt. 2) Se f. eks. Fra Ribe Amt 1946 s. 431 og 1949 s. 204. KULM 1953 s. 171. 3) D. Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Arkæologisk-kunsth. Skr. II 1949, s. 130 f., Gudmund Hatt: Oldtidsagre. P. V. Glob: Ard og Plov i Nordens Oldtid s. 80. 4) Årbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1941 s. 155, Gudmund Hatt: Forhistoriske Plovfurer i Jylland. 5) Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1947 s. 46, P. V. Glob: Slots Bjærgby Høje. 6) KUML 1952, s. 9, M. Ørsnes-Christensen: En gravhøj i Sevel sogn. 7) Østfoldarv 1951—53, s. 9, Anders Hagen: Fra utgravningene på Hunn i Borge. 8) KUML 1954, s. 18, P. Kjærum: Striber på kryds og tværs. 9) På Esbjerg Museum findes en tyknakket uslebent flintøkse fra sidste del af yngre stenalder, fundet ved regulering af Fourfeldt bæk lige vest for hus-tomten, og for kort tid siden er en samling flintredskaber, der er fundet i Gjesing plantage, tilgået museet.
